

HAL
open science

Націоналізація власності в контексті механізму правоприпинення речових відносин

Anatoliy Kostruba

► To cite this version:

Anatoliy Kostruba. Націоналізація власності в контексті механізму правоприпинення речових відносин. Право України, 2014, "НОВІТНИЙ КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ", 8, pp.225-233. <hal-02547481>

HAL Id: hal-02547481

<https://hal.science/hal-02547481v1>

Submitted on 20 Apr 2020

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire HAL, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

HAL Authorization

e-ISSN 2310-323X

ПРАВО

ЮРИДИЧНИЙ
ЖУРНАЛ

України

Науково-практичне фахове видання

Засноване у 1922 році

Видається щомісячно

Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 17414-6184ПР

Передплатний індекс: 74424

Адреса редакційної колегії:

04107, м. Київ
вул. Багговутівська, 17–21
Тел.: 0 (44) 537-51-00

Головний редактор:

Святоцький О. Д.,
доктор юридичних наук,
професор,
академік НАПрН України

E-mail: info@pravoua.com.ua

ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ «ПРАВО УКРАЇНИ» внесено до:

- **Переліку фахових видань у галузі юридичних наук**
(наказ Міністерства освіти і науки України
від 15 квітня 2014 року № 455);
- **Міжнародної наукометричної бази даних**
«EBSCO Publishing, Inc.» (США)
(Ліцензійна угода від 16 травня 2013 року).

ЗАСНОВНИКИ ЖУРНАЛУ

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Конституційний Суд України
Верховний Суд України
Вищий господарський суд України
Генеральна прокуратура України
Міністерство юстиції України
Спілка адвокатів України

ВИДАВЕЦЬ

© Редакція журналу «Право України»

8/2014

НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ МЕХАНІЗМУ ПРАВОПРИПИНЕННЯ РЕЧОВИХ ВІДНОСИН

А. КОСТРУБА

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу проблем приватного права
(Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України)*

Розвиток правової системи України забезпечує динаміка правовідносин. У свою чергу, їх рух реалізують суб'єктивні права та обов'язки у конкретному правовідношенні, який відбувається за допомогою юридичних фактів, актів правореалізації, а також інших правових явищ. Ключову роль у цьому правовому процесі відіграє механізм правового регулювання із відповідною правовою регламентацією таких суспільних відносин.

Розгляду цих проблемних питань приділяли увагу в різні часі такі вчені, як С. Алексєєв, А. Александров, Н. Кузнєцова, Р. Майданик, О. Дзера та ін. Але на сьогодні можна справедливо констатувати, що цивілістика, а також загальна теорія права характеризуються недостатністю досліджень, присвячених проблематиці механізмів виникнення, реалізації та припинення цивільних прав та обов'язків.

Реалії сьогодення потребують системної зміни цих питань. Зокрема, політичні та правові події, які відбу-

лись в Україні на початку 2014 р., надають їм актуальності. Так, протягом березня–квітня 2014 р. автономними органами управління на території Кримського півострову було прийнято низку актів правореалізації з приводу націоналізації майна України, окремих юридичних осіб публічного і приватного права на користь іншої «держави». Тому наукові проблеми застосування окремих механізмів припинення цивільних прав та обов'язків потребують свого досконалого дослідження задля забезпечення ефективного захисту прав, інтересів суб'єктів цивільних правовідносин.

Метою цієї наукової публікації є розкриття механізму правоприпинення речових правовідносин шляхом прийняття акта про націоналізацію, розкриття його правової суті.

Для юридичної науки актуальним є наповнення понять науковим змістом, які відображають явища правової дійсності. Пізнання конкретного правового явища дає можливість виявити такі

його внутрішні й необхідні особливості й риси, єдність і взаємообумовленість яких визначає специфіку й закономірність їх розвитку [1, 159].

Для вирішення питань, які стоять перед автором, насамперед необхідно розкрити поняття націоналізації в контексті суміжних правових явищ, таких як експропріація, реквізиція і конфіскація. Якщо звернутися до етимології зазначених термінів (експропріація від лат. *expropriation* — позбавлення власності (*ex* — у бік від, *proprius* — що належить власнику); реквізиція від лат. *requisitio* — вимога; конфіскація від лат. *confiscation* — відібрання до казни; націоналізація від лат. *natio* — що належить народу) звернемо увагу, що їх юридична спільність складається із можливості виклику правового наслідку у вигляді припинення речового права на майно у її власника поза його волею. А також і виникнення цього права в іншого суб'єкта — держави [2, 30]. Таким чином, ці поняття поєднані видовою ознакою — правовий наслідок у вигляді примусового припинення права власності у суб'єкта правореалізації, який термінологічно можливо визначити як *експропріація*.

Відмінність між ними полягає в тій меті, яка закріплена у відповідній правовій моделі одного із зазначених вище явищ, характері правового наслідку, до якого вони спрямовані, а також правових підставах формування і виникнення означених юридичних конструкцій. Тобто різниця між ними має суто функціональне значення, яке проявляється у їх родових ознаках.

Зокрема для *реквізиції* такими родовими ознаками є: а) предмет експропріації: рухоме і нерухоме майно; б) умови експропріації: обов'язкова розумна грошова компенсація; в) мета експропріації: вимога держави про забезпечення суспільного інтересу в

умовах надзвичайного і військового стану; г) правова підстава: Указ Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України [3]; г) умови експлуатації предмета експропріації: поворотність/можливість фізичного знищення; д) умови існування: реалізація правосуб'єктності держави; є) форма реалізації права: постійно.

У свою чергу, для *конфіскації*: а) предмет експропріації: рухоме і нерухоме майно; б) умови експропріації: безоплатність; в) мета експропріації: міра покарання або санкція за вчинення правопорушення [4]; г) правова підстава: судове рішення; г) умови експлуатації предмета експропріації: відчуження на прилюдних торгах; д) умови існування: реалізація правосуб'єктності держави; є) форма реалізації права: постійно.

Для *націоналізації* вони закріплені в такому: а) предмет експропріації: нерухоме майно; б) умови експропріації: обов'язкова розумна грошова компенсація [5]; в) мета експропріації: забезпечення сталого розвитку економіки у процесі створення нового суб'єкта міжнародного публічного права; г) правова підстава: окремий закон держави; г) умови експлуатації предмета експропріації: безповоротність; д) умови існування: процес створення суб'єкта міжнародного права [5]; є) форма реалізації права: одноразова дія.

Підсумковуючи зазначене вище, поняття конфіскації, націоналізації та реквізиції, а також поняття експропріації співвідносяться між собою як приватне до загального. Проявом *експропріації* майна є *конфіскація*, *реквізиція* або *націоналізація* залежно від організаційної форми їх реалізації.

Аналогічну точку зору підтримує І. Мінгазова, зазначаючи, що поняття «*експропріація*» має узагальнююче

значення. Під ним розуміють дії держави в публічних інтересах, які скеровані на примусове вилучення майна, майнових прав і інтересів приватної власності з метою виникнення права власності держави. Крім того, застосування зазначеного терміна дає змогу уникнути непорозуміння у змісті міжнародних договорів, в яких *експропріація* розглядається більш ширше, ніж націоналізація [6, 35].

Слід підкреслити, що у світової правової думки поняття «націоналізація» було відсутнє. Поява такої правової конструкції пов'язана із зміною суспільно-економічної формації в Росії на початку ХХ ст., формуванням нового соціалістичного праворозуміння, яке передбачає глобальне одержавлення засобів виробництва, нерухомості та предметів споживання, а також виключає існування інституту приватної власності в суспільстві. Насамперед все це явище не передбачало грошову компенсацію. Першим із таких правових актів у Росії став Декрет II Всеросійського з'їзду Рад робітників, солдатських і селянських депутатів від 8 листопада 1917 р. «Про землю», п. 1 якого закріплював: «Поміщицька власність на землю скасовується негайно без будь-якого викупу...» [7, 34–63].

Сьогодні, незважаючи на зміни в суспільстві, цей термін як прояв правової традиції, з певним уточненням свого змісту продовжує застосовуватись у теорії цивільного права, а також у законодавстві ряду країн, зокрема Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан тощо. Проте в законодавстві України він не отримав відповідного правового закріплення.

Питання націоналізації як підстави припинення права власності розглядається в деяких аспектах. По-перше в *міжнародно-правовому*. Його значення

полягає в тому, що таке правове явище, як націоналізація є формою реалізації суверенітету держави. Підтвердженням цього слугує прийняття Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1962 р. № 1803 (XVII) «Невід'ємний суверенітет над природними ресурсами», в якій закріплене право народів і націй на невід'ємний суверенітет народів над їх природними багатствами і ресурсами, що повинно реалізовуватись в інтересах національного розвитку і блага населення відповідних держав [5]. Таке право суверенної держави на націоналізацію власності впливає із принципу міжнародного права про повагу до державного суверенітету, закріпленого в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН (прийнята Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 24 жовтня 1970 р. № 2625 (XXV) [8].

У цьому ракурсі право на націоналізацію пов'язано з питанням суверенітету держави, яке кореспондується з проблемою визнання держави як суб'єкта міжнародного публічного права. Слід зазначити, що з цього приводу в теорії міжнародного права існує два підходи: *конститутивна* і *декларативна* концепції визнання держави. Відповідно до першої визнання конституює, породжує міжнародну правосуб'єктність держави, перетворюючи її фактичний стан в юридичний. Декларативна концепція ґрунтується на тому, що держава отримує правосуб'єктність на підставі самого факту його створення, незалежно від визнання [9, 315].

У контексті нашого дослідження зазначена вище проблематика має прикладне значення. Воно полягає в тому, що залежно від тої чи іншої концепції визнання держави як суб'єкта міжнародного права залежить кон-

струкція механізму правопринення власності. Так, у першому випадку за наявності офіційного визнання держави остання стає суб'єктом відповідних правовідносин, зокрема з питань націоналізації майна. Це надає такому процесу зайвого політичного навантаження, ускладнює механізм правопринення речових прав, включаючи до нього такий елемент, як міжнародне визнання держави. Фактично не впливаючи на застосування націоналізації «ною державою», її визнання з боку інших держав надає можливість використання міжнародно-правового інституту судового захисту прав власника, так само як і наділення екстериторіальністю акта націоналізації.

В аспекті декларативної концепції визнання держави, її міжнародна правосуб'єктність не залежить від волевиявлення інших держав, що, безумовно, виключає політизованість процесу націоналізації, наповнюючи його виключно економічним і правовим змістом. Водночас позбавляє власника майна можливості користуватися міжнародним судовим захистом.

Аналізуючи зазначене вище, наголосимо, що в аспекті досліджуваної тематики політична проблема визнання держави міжнародною спільнотою має другорядне значення. Суттєвим, з правової точки зору, є наявність у певного територіального утворення передумов власної державності. Тобто наявність юридичних ознак останньої. Зазначимо, що саме від цієї відправної точки повинен формуватись процес визнання держави як суб'єкта міжнародного права.

З цього приводу слід зазначити, що держава як правове явище являє собою єдність трьох елементів: 1) етнос; 2) територія; 3) державна влада. До змісту першої ознаки (етнос) справедливо віднесено В. Четверніним природну спільність людей, яка проти-

ставляє себе всім іншим таким самим спільнотам з почуття компліментарності, визначального протиставлення «ми – вони», «свої – чужі». Відчуття етнічної належності є різновидом системного зв'язку між людьми і відображає їх об'єктивно існуючу спільність. Природне відокремлення етносів тягне за собою їх соціокультурне оброблення. Пов'язаним із першим є територіальний елемент, під яким розумно визначена не фактична територія в межах кордонів, а географічна область існування відповідної етнічної спільноти, яка формує державу. Третій елемент зумовлений існуванням двох попередніх, оскільки формування державної влади забезпечується волевиявленням «народного суверенітету», проявом якого є влада [10, 545–562].

Таким чином, відсутність ознак держави, що розглядаються, виключає саму можливість порушувати питання не тільки про створення нової держави, а й про її визнання.

Зазначене вище має важливе практичне значення в контексті прийняття Верховною Радою Автономної Республіки Крим Декларації про незалежність Автономної Республіки Крим і міста Севастополя [11; 12], а також наступні юридичні дії, що призвели до правових наслідків у формі націоналізації майна України на її території.

Другий аспект розгляду націоналізації як виду правопринення речових відносин має приватноправовий характер. Він є природно зумовленим від першого, зазначеного вище аспекту. Націоналізація як спосіб припинення права власності є проявом суверенітету держави у відносинах з її суб'єктами. Міжнародне публічне право визнає націоналізацію прерогативою внутрішньої компетенції держави, оскільки воно позбавлено можливості врегульовувати правові відносини між державою і юридичними та

фізичними особами. Цей принцип — принцип невтручання у внутрішню компетенцію суверенної держави — знайшов своє підтвердження в судовій практиці Міжнародного суду ООН у справі «Сполучене королівство Великої Британії проти Ірану» (Консультаційне рішення Міжнародного суду ООН щодо Англо-іранської нафтової компанії 1952 р.) і отримав подальше правове визнання. Розуміння цього принципу означає, що суверенна держава самостійно встановлює правові механізми припинення права власності на майно, яке знаходиться на її території [13]. На міжнародному рівні можливе тільки окреслення правових контурів її проведення.

У досліджуваному аспекті таке правове явище, як націоналізація слід розглядати у вузькому сенсі як акт правозастосування і широкому — як сукупність юридичних фактів, спрямованих на настання певного наслідку у вигляді припинення права власності (фактичний склад).

У вузькому розумінні націоналізація — це акт правотворення держави, яким встановлюється власність держави на майно іншого суб'єкта цивільного права. Тобто акт про націоналізацію майна — це юридичний факт (дія), з яким пов'язане настання наслідку в формі припинення речового права на майно у його власника. Цей юридичний факт має форму такої правомірної дії: юридичний акт суб'єкта правозастосування. З урахуванням зазначеного важливе значення для характеристики акта націоналізації як акта правотворення держави отримує компетенція органу, який приймає відповідний правовий акт, форма закріплення, а також його індивідуально-правовий чи нормативно-правовий характер. Цей юридичний факт є частиною фактичного складу, який наповнює механізм правоприпинення власності.

Ми розглядаємо націоналізацію у вузькому сенсі, оскільки цей юридичний факт має системоутворююче значення поряд з іншими такими фактами в контексті настання наслідків, зумовлених його правовою метою — проведенням націоналізації майна. Інші юридичні факти такого порядку є теж обов'язковими при націоналізації, однак самостійного правового значення вони для неї не мають. Зокрема, поява нового суб'єкта міжнародного права є юридичним фактом, який впливає на процес націоналізації, є поштовхом для неї. Проте він власноруч не призводить до неї або взагалі може і не призвести (відсутність наміру уповноваженого органу в її проведенні). У зв'язку з чим він хоч і є вкрай необхідним, проте не є головним. Так само як і проведення державної реєстрації прав власності, не має самостійного правового значення, але в контексті настання наслідку, закріпленого у правовій моделі націоналізації, є обов'язковим. Це надає певну завершеність цьому фактичному складу.

Додамо, що акт націоналізації має подвійний характер своєї правової дії. Він спрямований на досягнення двох протилежних за своєю природою результатів: припинення права — виникнення права. Характерним для досліджуваного юридичного факту є те, що в часі спочатку проявляється дія його правоприпиняючої сторони, а лише потім, через певний проміжок часу, правовстановлюючої. Водночас правоприпиняюча сторона юридичного факту стимулює формування правовстановлюючої, а не навпаки. Тобто спочатку право власності особи на певне майно припиняється, а потім це саме речове право на ідентифікований об'єкт виникає, поновлюється знову, але в іншій формації. І, навіть, якщо цей час досить нетривалий, все одно правоприпиняюча властивість такого

юридичного факту проявляється раніше, ніж правовстановлююча, а тому вона є сильнішою, бо без її прояву правовстановлююча не має можливості реалізуватися.

Правоприпиняючу властивість цього юридичного факту можна назвати регресивною, а правовстановлюючу прогресивною, оскільки остання спрямована вперед, на настання наслідків, які існуватимуть у майбутньому, в той час, як регресивна — припиняє попередні речові правовідносини.

Націоналізація в широкому розумінні являє собою сукупність дій суб'єктів правореалізації, завдяки яким забезпечується перехід права власності від однієї особи до держави. Таке широке розуміння націоналізації передбачає наявність певних етапів і процедур, за допомогою яких досягається правовий наслідок у вигляді виникнення права власності держави на майно, яке належить іншому суб'єкту.

Так, розглядаючи націоналізацію в механізмі правоприпинення, необхідно виокремити такі елементи її фактичного складу: 1) *виникнення міжнародно-правових умов для проведення націоналізації*. Цей юридичний факт передбачає створення нової держави внаслідок суспільно-політичних перетворень; 2) *прийняття нормативно-правового акта уповноваженим органом влади*. Досягнення цього відбувається шляхом створення органу влади із відповідними повноваженнями, а також прийняття ним рішення у правовий процесуальний спосіб; 3) *проведення розумної компенсації вартості націоналізованого майна* передбачає безумовне відшкодування вартості експропрійованого майна його власнику. Це є проявом ефективного правового захисту майнового інтересу суб'єкта права, закріпленого в міжнародних джерелах права; 4) *здійснення державної реєстрації прав власності*

цього майна за державою як юридичне визнання моменту переходу права власності на річ.

Деякі вчені виокремлюють й інші юридичні факти у фактичному складі націоналізації, зокрема добровільне передання, а в разі його відсутності судові рішення [14, 166–167]. Проте така думка викликає розумне наукове заперечення. Так, значення добровільного передання як юридичного факту при націоналізації майна як елемента її фактичного складу позбавлено правового сенсу. Наявність чи відсутність волевиявлення власника не впливає на настання наслідку в вигляді припинення його права. Акт націоналізації є волею держави, який зумовлений тільки принципом розумного відшкодування вартості націоналізованого майна. В іншому випадку акт націоналізації перетвориться у публічну оферту, що призведе до зміни правової природи експропріації взагалі.

З огляду на юридичну природу експропріації роль судового рішення нівелюється, оскільки воно дублює нормативний припис держави, підкріплений власним примусом. Розуміємо, що автор прикладає зусилля для найефективнішого забезпечення права власника майна, що націоналізується, створюючи ймовірність досудового і судового врегулювання цього питання. Можливо, і з урахуванням процесуальної тактики доведення в суді доцільності проведення націоналізації, обґрунтованості вибору майна, що підлягає приватизації, так само як і розміру розумної компенсації за його примусове відчуження. Але, вважаємо, що прихильниками такого не враховано політичні умови, за яких проводиться націоналізація. А внаслідок цього — об'єктивна неможливість забезпечити ефективний судовий захист прав власника національним

правовим інструментарієм за принципом «*neto iudex in sua causa*».

Підсумовуючи, наголосимо, що зазначені вище етапи проведення націоналізації є самостійними юридичними фактами, які завдяки власному накопиченню в сукупності формують фактичний склад, юридичним наслідком якого є припинення права власності в особи і його виникнення у держави. Цей фактичний склад слід класифікувати як пов'язаний (жорсткий), оскільки в його системі існує чітко визначена залежність одного юридичного факту від іншого (попереднього). Вони накопичуються у строгій послідовності. Відсутність одного із перелічених елементів у фак-

тичному складі створює його дефектність. У свою чергу, така дефектність унеможлиблює настання наслідку, запрограмованого правовою моделлю націоналізації в диспозиції відповідної норми права. У цьому контексті одним із найбільш суттєвих питань, яке потребує свого подальшого дослідження, має стати проблема захисту визначення розміру компенсації, яку повинна сплатити власнику держава при націоналізації його майна, а також формування дієвих механізмів захисту прав власності при націоналізації майна урядом невизнаної держави, зокрема й у разі його подальшої цесії суб'єкту міжнародного права.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). — М., 2000. — 560 с.
2. Афанасьева Е. Н. Реквизиция: гражданско-правовой аспект : дис. ... канд. юрид. наук. — Томск, 2009. — 229 с.
3. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 23. — Ст. 176.
4. Цивільний кодекс України: станом на 1 травня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40—44. — Ст. 356.
5. Невід'ємний суверенітет над природними ресурсами : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1962 р. № 1803 (XVII) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_819.
6. Мингазова И. В. Право собственности в международном праве. — М., 2007. — 320 с.
7. Дорофеева Ю. А. Национализация: вопросы международного частного права : дис. ... канд. юрид. наук. — Самара, 2000. — 208 с.
8. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 24 жовтня 1970 р. № 2625 (XXV) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_569/card2#Card.
9. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть : учеб. — М., 1997. — 371 с.
10. Проблемы общей теории права и государства : учеб. для вузов / под общ. ред. члена-кор. РАН, д-ра юрид. наук, проф. В. С. Нерсесянца. — М., 1999. — 832 с.
11. О Декларации о независимости Автономной Республики Крым и города Севастополя : постановление Верховной Рады Автономной Республики Крым от 11 марта 2014 г. № 1727-6/14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.crimea.gov.ru/act/11726>.
12. О независимости Крыма : постановление Государственного Совета Республики Крым от 17 марта 2014 г. № 1745-6/14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.crimea.gov.ru/act/11748>.
13. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.icj-cij.org/homepage/ru/summary.php>.
14. Жабреев В. В. Возникновение вещных прав на недвижимое имущество : дис. ... канд. юрид. наук. — Екатеринбург, 2005. — 193 с.

REFERENCES

1. Kerimov D. A. Metodologiya prava (predmet, funktsii, problemy filosofii prava) [The Methodology of Law (Subject, Functions, Problems of Philosophy of Law)], Moscow, 2000, 560 p.
2. Afanaseva E. N. Rekvizitsiya: grazhdansko-pravovoy aspekt [Requisition: Civil and Legal Aspect], Tomsk, 2009, 229 p.
3. Pro pravovyi rezhym nadzvychainoho stanu: Zakon Ukrainy vid 16 bereznia 2000 r. no 1550-III [On the Legal Regime of the State of Emergency: Law of Ukraine no. 1550-III Dated 16 March 2000], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2000, no. 23, Article 176.

4. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: stanom na 1 travnia 2014 r. [The Civil Code of Ukraine as of 1 May 2014], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2003, no. 40–44, Article 356.
5. Nevidiemnyi suverenitet nad pryrodnyimi resursamy: Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON vid 14 hrudnia 1962 r. no. 1803 (XVII) [Permanent Sovereignty Over Natural Resources: General Assembly Resolution 1803 (XVII) of 14 December 1962]. Available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_819.
6. Mingazova I. V. Pravo sobstvennosti v mezhdunarodnom prave [Property Rights in the International Law], Moscow, 2007, 320 p.
7. Dorofeeva Yu. A. Natsionalizatsiya: voprosy mezhdunarodnogo chastnogo prava [The Nationalization: Issues of International Private Property Rights], Samara, 2000, 208 p.
8. Deklaratsiia pro pryntsyipy mizhnarodnogo prava, shcho stosuiutsia druzhnykh vidnosyn ta spivrobitnytstva mizh derzhavamy vidpovidno do Statutu Orhanizatsii Obiednanykh Natsii: Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON vid 24 zhovtnia 1970 r. no. 2625 (XXV) [Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in Accordance with the Charter of the United Nations: The United Nations General Assembly Resolution no. 2625 (XXV) Dated 24 October 1970]. Available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_569/card2#Card.
9. Lukashuk I. I. Mezhdunarodnoe pravo. Obshchaya chast [International Law: General Part], Moscow, 1997, 371 p.
10. Problemy obshchey teorii prava i gosudarstva [Problems of the General Theory of Law and State], Moscow, 1999, 832 p.
11. O Deklaratsii o nezavisimosti Avtonomnoy Respubliki Krym i goroda Sevastopolya: postanovlenie Verkhovnoy Rady Avtonomnoy Respubliki Krym ot 11 marta 2014 g. no. 1727-6/14 [On the Declaration of Independence of the Autonomous Republic of Crimea and City of Sevastopol: Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea no. 1727-6/14 Dated 11 March 2014]. Available at: <http://www.crimea.gov.ru/act/11726>.
12. O nezavisimosti Kryma: postanovlenie Gosudarstvennogo Soveta Respubliki Krym ot 17 marta 2014 g. no. 1745-6/14 [On the Independence of the Crimea: Decree of the State Council of the Republic of Crimea no. 1745-6/14 Dated 17 March 2014]. Available at: <http://www.crimea.gov.ru/act/11748>.
13. Available at: <http://www.icj-cij.org/homepage/ru/summary.php>.
14. Zhabreev V. V. Voznikovenie veshchnykh prav na nedvizhimoe imushchestvo [The Emergence of Proprietary Rights to Immovable Property], Ekaterinburg, 2005, 193 p.

Коструба А. В. Націоналізація власності в контексті механізму правоприменення речових відносин

Анотація. У статті розкривається механізм правоприменення речових правовідносин шляхом прийняття акта про націоналізацію.

Питання націоналізації як підстави припинення права власності розглядається в деяких аспектах. По-перше, в міжнародно-правовому. Його значення полягає в тому, що таке правове явище, як націоналізація є формою реалізації суверенітету держави. Другий аспект розгляду націоналізації як виду правоприменення речових відносин має приватно-правовий характер. Він полягає в тому, що націоналізація як спосіб припинення права власності є проявом суверенітету держави у відносинах з її суб'єктами.

Зазначено, що таке правове явище, як націоналізація слід розглядати у вузькому сенсі як акт правозастосування і широкому – як сукупність юридичних фактів, спрямованих на настання певного наслідку (фактичний склад). У вузькому розумінні націоналізація – це акт правозастосування держави, яким встановлюється власність держави на майно іншого суб'єкта цивільного права. У широкому розумінні цього терміна – це сукупність певних дій суб'єктів правореалізації, завдяки яким забезпечується перехід права власності від однієї особи до держави. Так, розглядаючи етапи цієї правової конструкції, необхідно виокремити такі: 1) виникнення міжнародно-правових умов для проведення націоналізації; 2) прийняття нормативно-правового акта уповноваженим органом влади; 3) проведення розумної компенсації вартості націоналізованого майна; 4) здійснення державної реєстрації прав власності цього майна за державою.

Ключові слова: правоприменення, юридичні факти, право власності, націоналізація.

Коструба А. В. Национализация собственности в контексте механизма правопрекращения вещных отношений

Аннотация. В статье раскрывается механизм правопрекращения вещных правоотношений путем принятия акта о национализации.

Вопрос национализации как основания прекращения права собственности рассматривается в некоторых аспектах. Во-первых, в международно-правовом. Его значение заключается в том, что такое правовое явление, как национализация является формой реализации суверенитета государства. Второй аспект рассмотрения национализации как

вида правопрекращення вещных отношений имеет частноправовой характер. Он заключается в том, что национализация как способ прекращения права собственности является проявлением суверенитета государства в отношениях с ее субъектами.

Отмечено, что такое правовое явление, как национализация следует рассматривать в узком смысле как акт правоприменения и широко — как совокупность юридических фактов, направленных на наступление определенного последствия (фактический состав). В узком смысле национализация — это акт правоприменения государства, которым устанавливается собственность государства на имущество другого субъекта гражданского права. В широком смысле этого термина — это совокупность определенных действий субъектов правореализации, благодаря которым обеспечивается переход права собственности от одного лица к государству. Так, рассматривая этапы этой правовой конструкции, необходимо выделить следующие: 1) возникновение международно-правовых условий для проведения национализации; 2) принятие нормативно-правового акта уполномоченным органом власти; 3) проведение разумной компенсации стоимости национализированного имущества; 4) осуществление государственной регистрации прав собственности этого имущества за государством.

Ключевые слова: правопрекращение, юридические факты, право собственности, национализация.

Kostruba A. Nationalization in the Context of Property Relations Termination Mechanism

Annotation. The law termination mechanism of proprietary legal relations is explained in this article using the way of adopting legal act about nationalization.

Nationalization as a reason of property rights termination is reviewed in some aspects. First is international legal aspect. It means that such legal phenomenon as the nationalization is a form of state sovereignty realization. The second aspect of nationalization as a type of proprietary relations termination has a private law character. It means that the nationalization as a way of property right termination is demonstration of state sovereignty in relations with its individuals.

We will add that such legal phenomenon as «nationalization» should be reviewed in two meanings: narrow as a law enforcement act and broad as a complex of jural facts, which directed to definite consequence beginning (actual structure). In narrow meaning nationalization is a state law enforcement act which establishes the state ownership on property of another civil law individual. In broad meaning this term means the complex of action which can be made by actions of individuals of law enforcement. They provide a transfer of property rights from one person to another. Analyzing the stages of such legal construction we can point next provisions: 1) the appearing of international legal conditions for nationalization carrying out; 2) adoption of legal act by authorized body; 3) carrying out of reasonable compensation of nationalized property cost; 4) implementation of state registration of property rights on this property by state.

Key words: rights termination, jural facts, property rights, nationalization.

Юридичний журнал
«ПРАВО УКРАЇНИ»
8/2014

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 17414–6184ПР від 08.02.2011 р.

*Журнал рекомендовано до друку
Вченою радою Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 11 від 27 червня 2014 р.).*

Редагування *О. Варваріної, О. Красенко*
Комп'ютерна верстка *О. Карташової*
Художнє оформлення *С. Харука, О. Бойко*

Підп. до друку 05.09.2014. Формат 70x108/16.
Папір офсетний. Офсетний друк.
Ум. друк. арк. **24,15**. Обл.-вид. арк. **21,77**.
Зам. 14-641. Тираж 1 010. Ціна договірна.

Редакція журналу «Право України»
Україна, 04107, м. Київ, вул. Багговутівська, 17–21

Розрахунковий рахунок: 26008291844300 в АТ «УкрСиббанк» МФО 351005
Телефони: 0 (44) 537–51–00 (головний редактор),
0 (44) 537–51–10 (відповідальний редактор)
Факс: 0 (44) 537–51–01

www.pravoua.com.ua

*Відповідальність за достовірність інформації, що міститься в друкованих матеріалах,
несуть автори. Редакція не завжди поділяє авторську точку зору.*

Віддруковано у **ПАТ «ВІПОЛ»**
Україна, 03151, м. Київ, вул. Волинська, 60.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 4404 від 31.08.2012 р.